

**E-LOGOS**  
**ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY/2003**  
**ISSN 1211-0442**

---

**Medzi samovraždou a existenciou Boha (možno aj so zvierat'om)**

Peter Bolcha

Tam zotrvať v slobody hľadaní,  
 či v asketizme prepiatom  
 či v bohapustom puđu oddaní,  
 nezáleží totiž na tom:  
 Ha-Nocri to dávno vie  
 - každému, čo jeho je.

## Úvod.

Sloboda je stav mysle, ktorý možno univerzálne definovať len vysoko abstraktne, rešpektujúc subjektivitu: akokoľvek správne niekým pociťovanú slobodu môže okolie nazvať ilúziou, táto iluzórnosť jej neuberá na realnosti. Určitá všeobecne platná konkretizácia je len nutným zlom, keďže je v hre viac subjektov, a teda priestor pre slobodu je potrebné rovnomerne rozdeliť, no tá by mala byť vymedzená veľmi opatrne, aby každému dávala eventualitu jednania, nie však moc a prostriedky.

Ak náhodou pre oko čitateľa nebude prijateľný kontext, v ktorom používam termín „sloboda“, prosím o zámenu v jeho mysli za adekvátny pojem. Cieľom môjho zamyslenia bude zachytenie toho, čím si myslím, že sloboda je a odmietnutie toho, čím už nie je - inými slovami vymedzenie významu pojmu. Pochopiteľne, dynamike vývoja bežného jazyka sa nedá zabrániť, no ak chceme skúmať a argumentovať náležitosti tohto pojmu, je nutné, aby sme sa zhodli minimálne na jeho hrubých rysoch, odklon od tejto základnej podmienky by zbavoval reč jej hlavného účelu. Preto je celá práca len načrtnutím môjho<sup>1</sup> chápania tohto pojmu s otázkou na konci: „áno, či nie?“. Podľa mojej mienky nesprávne chápania významu sú najviac nesprávnymi v jedinom bode: pokusom o vnútenie svojho konkretizovaného pohľadu iným ľuďom.

Pochopiteľne, čitateľ môže namietnuť, že aj ja si robím nárok na všeobecnú platnosť môjho vymedzenia, no to je natoľko abstraktné, že nie je imperatívom k žiadnej činnosti, nie je ani zákazom, je len čistým vymedzením pojmu. Inými slovami, netvrdím, že kritizované pojatia nikdy nie sú odtieňmi slobody - v istom zmysle vždy áno, ale hlavne sú alternatívnymi postupmi, ktorými je možno dosiahnuť (väčšiu) slobodu, nemožno ich teda stotožniť s týmto pojmom v najabstraktnejšej podobe, pretože môžu ňou byť, no nutne nemusia. Praktickou stránkou tohto problému, teda univerzálnym konkrétnejším rozmerom pojmu (vzniknutým z potreby odklonu od najväčšej abstrakcie k formulácii určitých slobôd v zákonoch pre rovnomerné rozdelenie priestoru slobody), sa budem zaoberať len okrajovo.

Príčinou môjho záujmu je potreba konfrontácie mojej mienky na slobodu s názormi iných, pretože tohto slova majú denne plné ústa ľudia, ktorí ho používajú v často vo význame opozita. Pochopiteľne, zamýšľať sa nad laickým prekrúcaním významu slov, s ktorým sa

---

<sup>1</sup> Netvrdím, že pôvodne.

stretávame, by bolo zbytočnou námahou, reagovať budem preto radšej na to, čo je čierne na bielom - na múdre knihy.

## **Zabiť zviera.**

Súčasťou ľudskej prirodzenosti je rozum, všetkým spoločný, nadradený pudom, reliktom zvieraťa v človeku. Diferenciáciou rozumu a zvieraťa vo vnútri človeka sa nám vynárajú pramene dvoch protichodných síl, z ktorých víťazná určuje naše rozhodnutia. Ak sa však chceme nazývať ľuďmi, musí naše jednanie byť výsledkom príkazov rozumu, nie inštinktov. Telo má byť inštrumentom - dlátom v rukách tesára - nie prameňom príčin nášho jednania. Rozum, tvrdia racionalisti, je jediný a všetkým spoločný. Je len otázkou uvedomenia si jeho nadradenosti, po ktorom prichádza ovládnutie našich pudov, skrotenie zvieraťa, oslobodenie. Univerzálna cesta k slobode spočíva (podľa nich) práve v tomto procese, v procese potlačenia túžob, ktoré pramene zo živočíšnosti človeka. Znamená to, že si zabránime (alebo nám nejaký osvietený dobrák zabráni) v konaní, ktoré by sme činili a činiť smeli v prípade, že by sme nenastúpili na túto cestu slobody. Tí, ktorí sami túto slobodu neuzreli, musia vďačne nasledovať „osvietených“, ktorí im ukážu cestu. Pochopiteľne, bude to boj - je ťažké zbaviť sa napr. sexuálneho pudu, ak nie úplne, tak ho aspoň ovládnuť a utlačiť. Kde bude kladený odpor, je možné použiť násilie v mene vyššieho cieľa, ktorí odhalili „povolanie“.

Toto nie sú číre špekulácie nejakej mysle o tom, kam až by mohlo viesť nesprávne chápanie univerzálneho rozumu a slobody každého z nás. Je možné nájsť určité paralely v totalitnom režime, ktorý ani dnes nie je výhradnou záležitosťou historických kníh. Arbitrárne stanovenie kolektívneho vyššieho cieľa, nepripustná zámena slobody jednotlivca (jedinej mysliteľnej) za slobodu kolektívu, štipka zbabelosti a prefíkanosti za využitia sociálneho inžinierstva dokážu degradovať individuum na úroveň dobytku. Tento systém (resp. postavenie jednotlivca v ňom), vzniknutý na stole teoretika s akokoľvek dobrým úmyslom môžem použiť ako protiklad toho, čo chápem pod pojmom „sloboda“.

Ak je potrebný ešte jeden príklad, len na okraj spomeniem koncept osvieteného staršieho (sv.) Augustína, ktorý stredovekým temniakom dal do rúk monopol na pravdu a na spôsob viery v Boha, nehovoriac o jedinom správnom náboženstve. Slobodou človeka je podľa jeho neskorších diel (aj činov) nastúpenie správnej cesty nasledovania Boha. Nie je to slobodný výber, či nasledovať Krista alebo nie, výber nám nie je umožnený, ale kráčať po tejto ceste znamená nájsť pravú slobodu. Argument pre silové „pomáhanie“ zblúdilým ovečkám znel asi: „či by nebolo oplatením zla zlom, ak by sme sa dívali na nášho nepriateľa, ktorý zošalel a beží v ústrety priepasti, a nechali by sme ho tak? Musíme mu pomôcť a dostať ho na správnu cestu, aj keď sa bude brániť...“<sup>2</sup>

Ak chceme nájsť pojmami slobody spadajúce pod toto chápanie, vybičované do extrémov, odporúčam si prelistovať dielo N.A. Berďajeva, ruského personalistu.<sup>3</sup> Prvých päťdesiat strán venuje dôkladnému vymedzeniu pojmu osobnosť. Predmetom mojej pozornosti sú stránky nasledujúce, ktoré predstavujú podrobný recept na uvarenie našej slobody. Ide o taxatívny výpočet rôznych nástrah – zdrojov otroctiev, ktoré na nás dennodenne číhajú. To, že som tam našiel otroctvo lásky, sexuality či bohatstva ma u tak silného moralistu neprekvapilo. Berďajev však išiel ďalej, ukazuje nám nebezpečenstvo otroctva panstva, tj. situáciu, keď sa staneme otrokmi vlastnej moci, či otroctvo dejín a pod. Záverom je, že musíme byť v neustálom strehu, či nás náhodou momentálna myšlienka nezotročuje, či vychádza skutočne z vnútra našej osobnosti, či sa jej však nepodriadujeme viac, ako je prípustné, inými slovami čert nikdy nespí. Pre mňa z toho plynie len jeden záver -

<sup>2</sup> Neumann, U.: Augustin; voľný citát sv. Augustín: Epistulae

<sup>3</sup> v diele: O otroctví a svobode člověka, OIKOYMENH, Praha

pán Berďajev sa stal otrokom svojej filozofie, no vôbec mu to nevyčítam z hľadiska jeho vlastného pocitu slobody, lebo by som tým skĺzol k jeho metóde a zároveň poprel svoju tézu. Som však rád, že jeho pohľad nie je (pokiaľ viem) všeobecne uznávaný, pretože so slobodou, ktorú sa pokúsim uchopiť na nasledujúcich stránkach, má spoločné hlavne to, že ju neguje a to tým, že si pripisuje výlučnosť nemožnú za daného stupňa konkretizácie.<sup>4</sup>

Ale „zabiť zviera“ je za zachovania určitého odstupu prístupom prínosným pre slobodu človeka. Ak budeme mať na pamäti nemožnosť stotožnenia tohto pojatia s najabstraktnejšou slobodou, pretože, ako neskôr ukážem, pre tú neexistuje všeobecne platný recept na prípravu, môžeme skúmať jeho prínos k slobode. Nemožno spochybniť o.i. aj prínos novej dimenzie do mysle človeka, vyvýšenie nad dva protiklady nášho vnútra prináša nadhľad a teda novú voľbu. Znamená to, že v danom priestore našich myšlienok sa diferencoval nový rozmer, čiže aj odpovedajúci nový rozmer (potencialita) slobody. Rozhodne teda nemožno poprieť to, že pre niekoho to skutočne (väčšiu) slobodu prinesie, keď po zoznámení sa s učením o nadradenosti rozumu nájde príčinu jeho predošlej neslobody, teda to, že jeho jednanie určovalo zviera, no on sám príčinu tohto pocitu nedokázal odhaliť. Poznať ju môže pre neho zároveň znamenať zvíťaziť nad ňou a stať sa slobodnejším. No opäť pripomeniem, že nie je možné tvrdiť, že toto platí pre slobodu každého človeka, preto je nesprávne pripisovať tejto ceste atribút jednosti.

### **Zabiť Boha.**

Dostojevského chápanie slobody si zaslúži pozornosť pre logickú konzistenciu a jedinečnosť prístupu, no predovšetkým vďaka prínosu v podobe rozbitia vžitého nedostatku viery vo vlastnú slobodu. V istom zmysle je možné túto filozofiu prirovnať k predchádzajúcim prístupom a to v bode zabitia zvieraťa, no všeobecné zaradenie k týmto prístupom by bolo hrubou chybou kvôli týmto kľúčovým odlišnostiam: jednak na scénu vstupuje otázka existencie Boha a jednak logická úvaha ukazuje na jediný spôsob nadobudnutia slobody – spáchanie metafyzickej samovraždy spasiteľom.

Kirillov<sup>5</sup> zhrnul celú predošlú históriu zbabelého ľudského rodu do slov: „človek nerobil nič iného, len vymýšľal Boha, aby mohol žiť a nemusel sa zabiť“. Kristus, ktorý zomrel za myšlienku Boha, je podľa neho najvýstižnejším symbolom ľudstva. Zomrel za lož a do žiadneho raja sa nedostal. Je teda najostrejším výsmechom ľudského vynálezu, obeťou lži. „Je dokonalým človekom, pretože naplnil ten najabsurdnejší údel.“<sup>6</sup> Boha charakterizuje ako „bolesť zo strachu pred smrťou“, je len vyústením falošnej nádeje na posmrtný život v raji. Boh je teda pre život kľúčovo dôležitý a musí byť, no Kirillov vie, že nie je a nemôže byť. Už táto dvojica myšlienok je dostatočným dôvodom pre samovraždu, pokiaľ človek skutočne uverí, že niet Boha. Ateisti jeho doby teda ešte nie sú slobodnými v pravom zmysle slova: keďže „to“ ešte nikto z nich nevykonali (z tejto vyššej pohnútky), tak nikto z nich ešte skutočne neuveril vo vlastnú slobodnú vôľu (viď neskôr).

Logickou britvou Kirillova je nemožnosť existencie jeho vlastnej slobodnej vôle za predpokladu existencie slobodnej vôle božej. Ak teda dokáže svoju slobodnú vôľu týmto jediným spôsobom, tak všetka vôľa bude jeho a on sám sa stane Bohom. Sám totiž nepovažuje vlastnú neveru za skutočnú, pravdivú, kým ju nedokáže takýmto spôsobom. Je totiž tiež postihnutý povrchným nahliadanim pravdy o Bohu, a sám neuverí svojej nevere, resp. jeho nevera sa nestane pravou, kým ju nepodrobí najvyššej skúške. Akýkoľvek iný argument v prospech pravosti jeho nevery je nepostačujúci - nemôže sám v sebe dostatočne vylúčiť, že ide o plod púheho strachu zo smrti, čo by ho mohlo nechať po celý život v lži. Jediný spôsob ako sa pozrieť pravde do očí je zbaviť sa najsilnejšie zakorenenej povinnosti

<sup>4</sup> Jeho omyl by však bolo možné napraviť, ak by z pojmu slobody zľavil na jej podkategóriu, napr. sloboda osobnosti alebo úplne bez slova „sloboda“- pravá osobnosť...

<sup>5</sup> jedna z posáv románu „Diablom posadnutí“ (=Běsi)

<sup>6</sup> Camus, A.: Mýtus o Sisyfovi

údajne uloženej Bohom – povinnosti žiť. Ak sa jej zbaví z čisto demonštratívnej príčiny, dokáže, že Boha v naozaj niet a že v neho naozaj neverí.

Ďalej, je povinný sa obetovať - svojím činom spasí ľudí, lebo im dokáže existenciu jedinej slobodnej vôle – vôle človeka. „Sloboda bude vtedy, ak bude úplne jedno žiť či nežiť.“<sup>7</sup> Napriek tomu, že neverí v existenciu „klasického“ Boha, stane sa ním sám, čím získa večný život, no nie kdesi na nebi, ale tu na zemi. K charakteru tohto večného života sa nevyjadruje, možno ho chápať alternatívne. (Ako jedno z možných vysvetlení sa ponúka tzv. koncept subjektívneho času, konkrétne predpoklad večného prežívania posledného stavu mysle. Ak sa Kirillov v poslednom okamihu života bude cítiť ako boh, tak by tento pocit teoreticky mohol trvať večne, presnejšie nie večne vzhľadom na okolitý svet, ale večne ako jeho subjektívny vnem<sup>8</sup>).

Ľudstvu svojím činom ukáže, že Boh neexistuje a potvrdí, že slobodná vôľa tkvie skutočne v nás samotných. Potom, keď ľudia pochopia jeho odkaz, „zem sa zaľudní samými cármí a svet sa rozžiari ľudskou slávou.“<sup>9</sup> Týmto záverom znovu formuluje Kirillov svoj odkaz samovraždy: je jedinou cestou pre neho - krutý údel spasiteľa pripisuje len sebe, ostatní budú ťažiť z jeho posolstva spočívajúceho vo vynorení neustále prítomnej eventuality samovraždy „Sloboda bude vtedy, keď bude úplne jedno žiť či nežiť.“<sup>10</sup> Je mnoho ateistov, no k ľudskej prirodzenosti náleží akási slabosť, neschopnosť pravej viery. Ak by ateisti naozaj neverili, tento čin by už pred Kirillovom vykonal niekto iný, ale, ako hovorí sám: „Keď Stavrogin verí, neverí, že verí, keď neverí, neverí, že neverí.“ Jeho samovražda bude lúčom osvetľujúcim pravdu o Bohu, dokáže že neexistuje. To spôsobí vytriezvenie ľudí z dvojhlavosti a privedie ich ku skutočnej, pravej nevere – budú veriť, že neveria - a teda k skutočnej slobode.

Význam pre koncept slobody je predovšetkým v zabíí determinizmu, slepej viery v predurčenosť a v nemohúcnosť vlastnej slobodnej vôle. Akokoľvek je spôsob jej dôkazu radikálny, prijíamam ho ako jednu z nekonečného množstva konkrétnych alternatív (vlastne o.i. dodáva tiež do priestoru slobody nový rozmer: spomínanú prítomnú eventualitu), určite však nie ako jediný spôsob dosiahnutia slobody. V istom zmysle ide aj o dovedenie „racionalistických“ záverov k dokonalosti, ak máme totiž nadobro umlčať všetky pudy v sebe, najvhodnejšie je začať najvyšším pudom - teda pudom sebazáchovy, čím dokážeme porážku ostatných.

No najdôležitejšie, čo nám Kirillov zanechal, je nietzscheovská odvaha, odvaha zabíí ilúziu Boha, premeniť sa zo šachovej figúrky na hráča a tak dosadiť na miesto jeho vôle vlastnú. Nemožno tvrdiť, že ide o jediný spôsob dosiahnutia slobody (ako to formuluje Kirillov, no to možno pochopiť aj prenesene), ide „len“ o krok všeobecnej ľudskej mysle k slobodnejšiemu zmýšľaniu. Inými slovami, ide o významné zväčšenie priestoru, v ktorom sa naša myseľ smie pohybovať, odstránenie zábran umelo dosadených mýtom predurčenia (pochopiteľne nie všetkých – zostávajú napr. medze rozumu). V mnohých z rozmerov, z línií, po ktorých sa môžu uberať myšlienky človeka bola do „smrti Boha“ vystavaná bariéra, za ktorú sa myšlienka (nie to ešte konanie) nesmela dostať. Tieto bariéry boli zbúrané „smrťou Boha“ bez ohľadu na to, či niekedy žil. No prechádzajúc od konceptu slobody všeobecnej ľudskej mysle ku konceptu najabstraktnejšej slobody každého jednotlivca musíme v rámci rešpektovania subjektivity slobody uzavrieť, že „smrť Boha“ môže zväčšiť, ale aj obmedziť slobodu niektorého človeka (viď neskôr pri slobode za totalitného režimu).[To, že sa zväčšil objem telesa (sloboda všeobecnej ľudskej mysle) nemusí nutne znamenať, že sa teleso nezúžilo v žiadnom zo svojich prierezov (sloboda každého jednotlivca) – v tejto práci ma

<sup>7</sup> Dostoevskij, F. M.: Diablom posadnutí

<sup>8</sup> viac napr. Křesadlo, J.: \_Králůvství české a jiné polokatolické povídky

<sup>9</sup> Camus, A.: Mýtus o Sifyfovi

<sup>10</sup> Dostoevskij, F. M.: Diablom posadnutí

zaujíma sloboda každého jednotlivca (prierezy), preto uzavriem: „smrť Boha“ mohla, no nemusela priniesť väčšiu slobodu každému z nás, pretože označenie prínosu za „nutný“ by už nekorešpondovalo so subjektivitou vnímania slobody, ktoré jediné jej dáva realitu – vid' neskôr]

## **Zabiť kuchársku knihu.**

Uvedené prístupy síce súvisia so slobodou, ale nemožno tvrdiť, že určujú jednoznačne spôsob, akým ju dosiahneme. Nemožno totiž vôbec vymedziť všeobecnú cestu k slobode. Slobodu (či neslobodu) si vnútorne uvedomuje každý sám, nie však slobodu spoločnú, definovateľnú, ale slobodu subjektívnu. Nevníma ju však obyčajne priebežne, ale najčastejšie vo chvíli, keď je ohrozená, obmedzená, alebo keď cíti určitú prekážku kladenú svojmu konaniu, ktoré kvôli vonkajšiemu obmedzeniu nemôže uskutočniť. Je to podobný jav, ako zriedkavosť pociťovania vlastnej existencie - jej mohutnosť si mnohí uvedomia až v príkrom kontraste s jej zánikom, pri bezprostrednej konfrontácii so smrťou či ohrozením života. To preto, lebo existencia je stále prítomná, je to naša hudba sfér. Z podobného dôvodu zriedka vystupuje aj pocit slobody<sup>11</sup>, najmarkantnejšie pri jej zmene – obmedzení, strate, či nadobudnutí.

To, že mudrci dospeli k odlíšeniu rozumových determinantov našich rozhodnutí, ako „tých vyšších“ oproti pudovým, neznamena, že ide o (jedinú) cestu k slobode. Možno ide o cestu k nejakému vyššiemu človeku (aj skrze samovraždu), možno pre mnohých táto cesta aj je cestou slobody, no nemožno to aplikovať na všetkých ľudí. Účinok by bol oslobodzujúci za predpokladu úplnej uniformity ľudských myslí, čo o.i. je popreté už samotným faktom, že oni dospeli k tomuto spôsobu, no ostatní ešte nie. Okrem toho, iný môže namietať, že sami sa stali otrokmi svojej myšlienky (ako Kirillov), veriac, že pomocou daných prostriedkov dospejú k určitému cieľu, stali sa tak otrokmi tohto cieľa.

Nech by bol ich cieľ akokoľvek vysoký a vznešený, je treba mať stále na pamäti, že každý jednotlivec je slobodný do takej miery, do akej verí, že je slobodný, to jest do akej miery verí, že jeho rozhodovanie a rozhodnutia sú determinované ním, a nie sú výsledkom donucovania nejakým iným subjektom (či vplyvom).<sup>12</sup> Slovo „verí“ je kľúčové – človek môže byť po celý život otrokom (napr. vo vyššie zmienených zmysloch), a predsa sa môže cítiť slobodný, i keď by sme vedeli napísať stovky traktátov o tom, že ide len o ilúziu. Realita slobody je určená len subjektom cítiacim, veriacim vo svoju slobodu; je živá výlučne jeho vierou a je nezávislá na mienke kohokoľvek iného, dokonca nezávislá na tom, čomu sa hovorí objektívna realita.<sup>13</sup>

Opačným prípadom je predstava bohéma, ktorý žije nespútaným životom, užíva si, ako sa hovorí, slobody plnými dúškami, no vo vnútri sa cíti uväznený v tomto spôsobe života, môže mať on aj ostatní svojej slobody plné ústa, no v duši cíti, že je tomu inak, podstatný je tento pocit v hĺbke a teda slobodný nie je. Nech je teda viera vo vlastnú slobodu akokoľvek primitívna, naivná, iracionálna a pod., ak je pravá<sup>14</sup>, tak túto slobodu nemožno zveľadiť ani nahradiť žiadnym imperatívom rozumu, žiadnym nariadením zvonka. Pochopiteľne, krehkú konštrukciu je možné narušiť dobrou rétorikou zvonka, lžou či pravdou, umne

<sup>11</sup> Slovo „podobného“ je použité zámerne, pretože užšie prirovnanie by priviedlo problém definovania neustále prítomnej slobody (jej určitej miery) v kontraste k úplnej neslobode

<sup>12</sup> I. Berlin problém formuloval ako „mieru, v ktorej verím, že moje rozhodnutia sú determinované mojimi myšlienkami“ in Berlin, I.: Čtyři eseje o svobode; no hypoteticky - ak sa slobodne rozhodnem, môže ísť aj o vôľu iného subjektu

<sup>13</sup> extrémnym príkladom je väzeň v zvieracej kazajke, ktorému telo môžu zviazať, ducha však nikdy, preto sa stále cíti slobodný: „Kamenné múry a železné dvere sú na to, aby zadržovali telá. Ducha zadržať nemôžu.“ in London, J.: Tulák po hviezdach

<sup>14</sup> nie nutne v kirillovovskom zmysle, stačí tak pravá, akej sa bežne hovorí „úprimná“

sformulovanou, ktorá rozfúka opar prirodzenej naivity, čím viera môže zhasnúť. Ak by sme pravosť viery požadovali v kirillovovskom zmysle, nebolo by rozbitie tak jednoduché. No pravá sloboda môže byť generovaná vierou úprimnou, ktorá môže byť veľmi naivná, postrádajúca hlbší ponor, a preto krehká, no skutočná. Úvahy o možnom narušení slobody by sa mohli rozvíjať mnohými smermi, mojím cieľom je skôr zachytiť podstatu tohto prchavého pojmu.

Sloboda je teda nezávislá od nejakého vonkajšieho konštatovania, je plne závislá na konkrétnom subjekte, na jeho interpretácii pôvodu vlastných rozhodnutí – i keď dokázateľne nesprávnej. Individuálnosť vnímania slobody je možné ukázať na clivými spomienkami niektorých ľudí na komunizmus, keď sme boli údajne slobodnejší. Použitie termínu slobody z ich strany nemožno označiť za úplne nesprávne, pretože sa možno slobodnejšie skutočne cítili. Miera ich slobody pravdepodobne závisí na miere oslobodenia od pocitu zodpovednosti za vlastný status, od miery, do akej sa nemusia spoliehať sami na svoje schopnosti pri zabezpečovaní svojho materiálneho blahobytu a pod. Je pre nich skutočne obmedzením slobody vzdať sa tak sladkej výhody parazitovania na iných - aj navrátenie slobody otrokom prinieslo obmedzenie slobody pánom (v priemere).

Ich pojmá slobody je ale pravdepodobne postavené na nesprávnom splynutí významov slov „smiet“ a „môct“<sup>15</sup>. To prvé je predpokladom priestoru slobody, t.j. oblasti v ktorej je mi povolené úplne slobodne rozhodovať či jednáť, teda znamená slobodu zaručenú pravidlami stanovenými spoločnosťou, ktoré by mali maximalizovať tento priestor (viď neskôr). Práve termín „môct“ vyššie spomínaní ľudia nesprávne spájajú so slobodou praktickou, pričom znamená nielen smieť, ale aj mať účinnú moc, schopnosť jednáť daným spôsobom. Tú podmieňujú dostatočné prostriedky, napr. finančné, potrebné k „využití“ niektorej slobody. Ide o presný príklad nesprávneho použitia pojmu, pretože všeobecne sloboda neznamená účinnú moc, ale len možnosť ju využiť určitým spôsobom. Takže z hľadiska najabstraktnejšej definície nemám proti takémuto prekrúteniu námietky, no akonáhle sledujeme následky v praxi zákonodarstva, musíme pre dodržanie základného predpokladu rovnakých priestorov slobody toto pojmá odmietnuť, pretože implikuje porušenie iných slobôd a hlavne vyžaduje pravidlá jednania, ktoré nemajú hlavný rys pravého zákona, t.j. negativitu; nie sú už obmedzeniami vymedzujúcimi priestor, ale príkazmi.<sup>16</sup>

Posledný odsek osvetľuje príčinu, pre ktorú vznikol právny systém a v ňom zakotvené základné slobody, ktoré zabraňujú mase opäť totálne zotročiť (hornú) tretinu ľudí. Zotročuje ju len čiastočne, no za cenu, ktorú platíme tým, že priestor slobody jednotlivca nie je maximálny, získavame aspoň útechu, že nemôže začať vládnuť ani opačný extrém - totalita (resp. dúfajme, že nemôže).

Potreba konkretizácie slobody nastáva teda v okamihu, keď Robinson stretáva Piatka, vtedy, ak dochádza ku stretu dvoch a viacerých slobodne jednajúcich subjektov. V tom momente si už nevystačíme s najabstraktnejšou definíciou slobody, pretože slobodné jednanie (ale už aj samotná existencia) jedného zo subjektov môže byť práve príčinou straty viery vo vlastnú slobodu u iného subjektu, teda stratu slobody. Ich sloboda môže už byť teda obmedzená, pričom určite je obmedzený priestor, v ktorom sú jednotlivé zložky slobody každého z nich mysliteľné. Na riešenie tohto problému vznikajú (mali by vznikáť) spontánne pravidlá, ktoré by teoreticky viesť k maximalizácii priestoru slobody jednotlivca za minima zásahov do priestoru slobody ostatných, kde budú jeho prekročenia tejto hranice trestané podľa vopred dohodnutých postupov. Veľmi podstatným rysom takýchto pravidiel musí byť

<sup>15</sup>termíny z Machlup, F.: Liberalizmus a voľba svobod

<sup>16</sup> Fritz Machlup ukazuje na príklady, ktoré siahajú až k ústavám štátov, vznik slobôd od biedy, hladu a pod.

ich všeobecnosť, teda platnosť pre všetky subjekty rovnako, bez výnimky a vyššie spomínaná negativita – musia byť len zákazmi.<sup>17</sup>

### **Záver.**

Dúfam, že sa mi aspoň sčasti podarilo načrtnúť problémovosť uchopenia pojmu „sloboda“. V úvahe v poslednej časti sa mi síce možno podarilo sformulovať najabstraktnejšie vymedzenie tohto pojmu, no vzápätí sa ukázalo, že koncept nie je dostačujúci, akonáhle sa vedľa Robinsona objaví Piatok (alebo naopak?). V tomto momente nastáva akútna potreba konkretizácie priestoru slobôd každého z nich, čo vyžaduje dialóg a formuláciu pravidiel, ktoré už musia odzrkadľovať konkrétne podoby slobody a tu je už podstatné začať rozlišovať medzi „smieť“ a „môcť“. Podoba pravidiel sa pochopiteľne vyvíja, no ich pridávanie by malo byť vždy v mene vystuženia priestoru slobody každého jednotlivca, pričom platnosť pravidiel musí byť všeobecná (ako ukázal F.A. Hayek), v snahe, aby každý mal čo najväčšiu (a rovnakú) šancu splniť podmienku najabstraktnejšej definície, teda veriť, že je slobodný.

Zároveň dúfam, že sa mi dostatočne podarilo ozrejmiť vnútorný rozpor predstavy o vnucovaní akéhokoľvek konkrétneho konceptu slobody všetkým ľuďom vyplývajúci z toho, že vonkajšie donútenie a sloboda sa navzájom vylučujú.

### **Použitá literatúra:**

Camus, A.: Mýtus o Sisyfovi, Slovenský spisovateľ, Bratislava

Hayek, F.A.: Spravedlnosť, rád a svoboda

Dostojevskij, F. M.: Diablom posadnutí

Neumann, U.: Augustin, VOTOBIA, Praha

Berďajev, N. : O otroctví a svobode člověka, OIKOYMENH, Praha

Berlin, I.: Čtyři eseje o svobode

Machlup, F.: Liberalizmus a volba svobod

Záverom by som sa chcel poďakovať pánovi J. Bitmanovi za cenné pripomienky ku kirillovskej problematike a pripomienky vôbec.

---

<sup>17</sup> Hayek, F.A.: Spravedlnosť, rád a svoboda